

Recep Bey'in İnkılâp Dersleri: Kemalizm ve Korporatizm Meselesi
Birgün Kitap, 9 Ekim 2010

Burak Özçetin

Kemalizmin önde gelen ideologlarından ve aksiyon adamlarından Recep Peker'in *İnkılâp Dersleri* adlı eserindeki düşüncelerine kısaca göz atmak hem Kemalizmi daha iyi anlamamızı sağlayacak hem de 'sol-Kemalizm', 'ulusal-sol', 'nasyonal sosyalizm' ve benzeri kavramlar çerçevesinde dönen tartışmalara biraz da olsa ışık tutacaktır kanısındayım. Ayrıca Recep Peker'e bakmak, günümüzde sosyalist solun liberalizme karşı giriştiği 'cihatta' liberalizmin her türlü eleştirisinin makbul olmadığını hatırlatacaktır bizlere: liberalizmin şuurlu bir sosyalist eleştirisi ile korporatist eleştirisi arasına önemli bir çizgi çekilmesinin şart olduğunu.

Adettendir, çok kısa bir bilgilendirme ile başlayalım. Recep Peker 1889'da doğar, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda çeşitli cephelerde savaşır. 1920'de **TBMM Katib-i Umumisi** seçilir ve üç yıl sonra **Kütahya Milletvekili** olur. 1923 yılında **Halk Fırkası Genel Sekreterliğine** getirilir. 1928'de Cumhuriyet Halk Fırkası **Meclis Grubu Başkan Vekilliği'ne** getirilir. Mayıs 1931'de toplanan CHF'nin üçüncü Kurultayı'nda **genel sekreterliğe** yeniden seçilir. Böylece **Genel Başkanlık Kurulu'nun** Atatürk ve İnönü ile birlikte üçüncü adamı olur. Bu görevi sırasında tek parti yönetiminin güçlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. 17 Ağustos 1942'de I. Saraçoğlu Hükümetinde **Dâhiliye Vekili** olur. II. Saraçoğlu Hükümetinde de bu görevini korumuştur. 7 Ağustos 1946'da çok partili dönemin ilk hükümetini kurmuştur. 10 Eylül 1947 tarihinde I. Saka Hükümetinin kurulmasıyla **Başbakanlık** görevi sona erer. Çok partili dönemde de CHP içerisinde tek parti zihniyetinin yılmaz savunucusu olan Recep Peker, parti içi mücadeleden mağlup ayrılarak 1 Nisan 1950'de İstanbul'da ölür.

Recep Peker genelde çeperde, uç bir karakter olarak mimlenir. Bu genel anlatıya göre aşırı görüşleri sağduyulu Kemalist kadrolarca dengelenmiştir. Mussolini İtalya'sından fazlasıyla esinlenen siyasal projesi ise yine aynı kadrolarca engellenmiştir. Tek parti döneminin aşırılıkları sıklıkla Peker'in omuzlarına yüklenir. Lakin yukarıdaki paragraftaki çok kısa –ve daha birçok görevin/unvanın atlandığı– biyografi, kıyıda köşede kalmış bir marjinalin hayatını anlatmıyor olsa gerek. Recep Peker, Kemalizmin kendini bir ideoloji olarak inşa etme çabası içerisinde olduğu bir dönemde (evet! Kemalizm bir ideolojidir!) merkezi bir konum işgal etmiştir. Atatürk'ün de içerisinde bulunduğu üst düzey Kemalist bürokrat ve düşünce insanının Recep Peker tarafından dillendirilen görüşleri paylaştığı görülmektedir.

İnkılâp Dersleri

İnkılâp Dersleri, Recep Peker'in Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri sıfatı ile 1934–1935 eğitim döneminde Ankara Hukuk Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi'nde gençlere Türk

İnkılâbını anlatmak ve inkılâbın “inanç istikametini aşlamak” üzere verdiği derslerin derlenmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. *İnkılâp Dersleri* Kemalist ideolojinin, diğer konuların yanında, birey-devlet-toplum üçlüsüne yaklaşımının en açık ve etkili şekilde ifade edildiği çalışmalardan biridir. Suna Kili'nin ifadesi ile *İnkılâp Dersleri*, “özellikle CHP'nin o yıllarda altı ilkeye bakışını yansıtmaları bakımından önemlidir.”

Biz Bize Benzeriz!

“Bir ulus ifade eden her kalabalığın bir fikri sabiti olmalıdır,” (sf. 14) diyen Recep Peker, *İnkılâp Dersleri* boyunca bu ‘fikri sabit’i tanımlar, açar ve derinleştirir. *İnkılâp Dersleri* bir yandan CHP'nin altı ilkeye bakışını yansıtırken, diğer yandan geçmiş dönemin bir muhasebesini ve reddiyesini sunmaktadır. Temel iddia Kemalist devrimin o güne değin tarihte eşi benzeri görülmemiş bir olay olduğudur. “Kendimizi düşününce, bizim, bizde doğan ve bizde olan yaşama ve siyasal yollarımız vardır,” (sf. 53) demektedir Recep Peker. Bu eşsizlik ve karşılaştırılamazlık hali Atatürk'te ifadesini şu şekilde bulur: “**Demokrasiye benzemiyormuş, sosyalizme benzemiyormuş, hiçbir şeye benzemiyormuş! Efendiler, biz benzememekle ve benzetmemekle iftihar etmeliyiz! Çünkü biz bize benziyoruz Efendiler!**”

Kemalizm, Liberalizm ve Sosyalizm

Recep Peker bir tefessüh (*çürüme*) haline karşılık gelen liberal ve sosyalist ekonomik ve siyasal düzenlerin eleştirisine odaklanmıştır. “Sınıf inkılâbı” ile “halk/hürriyet inkılâbı” arasında ayrıma giden Peker hürriyet inkılâbını “insanlığın karanlık devirlerden aydınlık devre çıkışı esnasında halkın, kendilerini idare edenlere ve bu idareyi suiistimal edenlere karşı ayaklanması” olarak tanımlar (25). Peker hürriyet inkılâbının insanlık için ileri bir adım olduğunu, fakat talihsiz bir şekilde “**hürriyet inkılâbının getirdiği semerelerde birtakım arızalar, hastalıklar yüz göstermeye başladığını**” belirtir (26). Peker'e göre ‘hürriyet inkılâbı’nın bu denli hastalıklı bir şeye dönüşmesinin ardında yatan temel neden de inkılâbın ‘liberalizm’ ve ‘liberte’ gibi mefhumlarla ifade edilmeye başlanmasıdır.

1935 yılı Cumhuriyet Halk Partisi Büyük Kurultayı öncesinde yaptığı program açıklamasında Genel Sekreter Recep Peker, CHP'nin, “amme haklarında anarşiyi besleyen, ekonomide ulusal çalışmayı yıpratıcı ve ulus yığınını istismar eden liberalizme karşı” cephesini daha da sıklaştırdığını belirtmektedir. Bu çerçevede “**haklarda hürriyetin sınırını(n) devlet varlığının otorite sınırı içine alındığı**” bir toplumsal düzen “her yerde son nefesini vermekte olan liberal devlet tipi”ne alternatif olarak önerilmektedir (1935: 3-4).

Liberal siyasal ve ekonomik düzen, barındırdığı hastalıklı yanlara ek olarak, sınıf temelli örgütlenmelere ve nihayetinde sınıf inkılâbına yol açması bakımından da eleştirilmektedir.

Halk inkılâbının ardından **muhtelif partilerden kurulu parlamento hayatının doğuşu**, politikayı yeni oluşan bir profesyonel zümrenin elinde bir iktidar savaşı ve didişme alanına çevirmiş ve böylelikle parlamentarizm sınıf kavgalarının, sınıf inkılâbının ve daha sonra demokrasiyi düşman sayan otorite devletlerinin yeniden vücut bulmasına sebebiyet vermiştir (27). Peker'e göre sosyalizmin genişlemesinin ardında üç önemli dinamik vardır: birincisi, demokrasi ve liberal parlamentarizmin sunduğu olanaklar ve yaratılan hürriyet havasıdır; ikincisi ise ekonomik liberalizmin yaşattığı fenalıkların giderilememiş olmasıdır ve son olarak da sosyalist ideolojinin taşıyıcılarının temelde işçiler olması, **doğalarının ve toplumsal koşullarının** sosyalizmi benimsemelerine yardımcı olmasıdır (41-2).

Peker-Kemalizm-Korporatizm

Gerek liberalizmi gerekse sınıf inkılâbını dışlayan Peker, Kemalist inkılâbın dayandığı temel prensipleri açmaya başlar. Peker'e göre bir devlet yaşadığı devir ne olursa olsun "iç varlığında birlik olmayınca muvaffak olamaz" (48). Peker'in "iç varlıkta birliği" tanımlarken çizdiği çerçeve Kemalist yönetici kadroların birey sorununa nasıl yaklaştıklarını ortaya sermesi açısından önemlidir. Peker için "**insanlar, tek tek bakıldığı zaman değerleri sıfırdır**" (sf. 48-49); yani ancak ve ancak homojen bir kütle olarak "ulus" içerisinde bir mana ve değer kazanacaklardır.

"İç varlıkta birliği" sağlamış bir model olarak Mussolini İtalyası Recep Peker'in derslerinde yer bulmaktadır. Peker'in anlatımıyla, sosyal düşünceleri ilk başlarda sosyalist "kokan" Mussolini "komünizm ağacının yeşermekte" olduğu İtalya'da vaziyete hakim olup "sınıf mücadelesine tamamen zıt ve memleketin türlü sınıfları arasında uygunluk, *uyum -ahenk-* getiren siyasal ve sosyal bir ekol" koymuştur (50, abç.). Almanya ise Nasyonal Sosyalist Parti'nin iktidara gelişi, "parlamentarizmin yarattığı tahribata" dur demesi açısından övülmektedir (52).

Peker'in metinlerinde son derece 'hacimli' bir liberalizm eleştirisi bulunmaktadır. Fakat liberalizm eleştirisi sınıf temelli siyasal örgütlenmelere karşı duyulan tiksinti ile yan yana ilerlemektedir. Recep Peker'in vardığı nokta ise sınıfların ve sınıfsal çatışmaların reddine ve organizmacı bir toplumsal tahayyüle dayanan, tek-parti ve şef (ve şefin kurmayları) etrafında örgütlenmiş bir millet arzusunu yansıtan, kökenlerini Ziya Gökalp'in felsefesinde bulabileceğimiz (yer yer totaliter unsurları içinde barındıran) **solidarist korporatizmdir**.

Söz konusu olan Kemalizm ve Korporatizm olduğunda Taha Parla'nın *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*'i (İletişim Yayınları) vazgeçilmez bir başyapıt olarak mutlaka ele alınmalıdır. Aynı yazar tarafından kaleme alınan *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları* (İletişim Yayınları) serisi ise yine Kemalizmi anlamak açısından çok önemlidir. Parla korporatizmi, "**toplumu, birbirine karşılıklı bağımlı ve işlevsel bakımdan birbirini tamamlayan parçalardan oluşan, organik ve kendi içinde uyumlu**

bir bütün olarak gören” (sf. 93) bir ideoloji olarak tanımlar. Bu bütünün kurucu öğeleri **meslek grupları** ve bu gruplar tarafından oluşturulan birliklerdir.

Korporatizm liberalizm bahis olduğunda bireyin temel alınmasını; Marksizme karşı olarak da sınıf ve sınıflar arasında çelişkili bir ilişkinin varlığı düşüncesini hedef alır. Siyasal düşüncenin bu iki kanadı da **birlik, uyum ve ahenk** fikirlerinin altını oymaktadır. Kemalizm’in altı okundan biri olan Halkçılık ise –bırakın sol bir içerik taşımayı– bu solidarist-korporatist tahayyülün Kemalizme tercümesi olarak ele alınmalıdır.

Kökenleri itibariyle halkçılığın gelişiminde belirleyici olan dayanışmacılık, kapitalist gelişmenin yarattığı eşitsiz ve antagonistik toplumsal ilişkilere çatışmacı (Marksist) cevaba alternatif bir çözüm arayışından doğmuştur. İlhan Tekeli’nin tabiriyle dayanışmacılar, “girişim özgürlüğüne ve özel mülkiyet kurumuna dokunmadan, ekonomide devlet müdahaleleriyle, toplumsal içerikli yasalarla, kooperatifçilikle ve karşılıklı yardımlaşma örgütleriyle toplumsal adaletsizlikleri azaltabileceklerine inanıyorlardı.” Bu fikir Türkiye topraklarındaki en sarıh ifadesini Ziya Gökalp’in çalışmalarında bulacak ve Gökalpçi izlek başta Mustafa Kemal ve Peker olmak üzere Kemalist kadrolarca takip edilecektir.

Kemalizm anti-kapitalist bir ideoloji midir?

Konumuz açısından önemli noktalardan biri de korporatist tahayyül ile kapitalizm arasındaki ilişkidir. Özeldir Recep Peker’in genelde Kemalizm’in kapitalizm ile söylemde kurduğu karşıtlık bazı yorumcuların Kemalizm’in içinde anti-kapitalist –ve hatta bazı yorumlara göre sol/sosyalist– nüveler barındırdığı sonucuna varmasına sebep olmuştur. Peker’i takip edersek gerçekten de Kemalizmin kapitalizme karşı “eleştirel” bir mesafede durduğunu iddia etmek mümkündür. Recep Peker’e göre ‘hürriyet inkılâbı’nın verdiği neticeler arasında en sakıncalıları ekonomik liberalizm ve ticaret serbestliğidir. Başlangıçtaki idealist insanların inkılâptaki rolü azaldıkça, özgürlük şiarı ile yola çıkmış olan liberalizm bir ekonomik tahakküm aracı haline dönüşmüştür (sf. 26-7).

Fakat Kemalizm’in kapitalizm ve liberalizmle girdiği bu sürtüşmenin temelinde sömürü ve tahakküm ilişkilerinin sol/sosyalist bir eleştirisinden çok, kapitalizmin ve liberalizmin içinde barındırdığı çatışma potansiyeline, özellikle sınıflaşma ve bireyleşme olgusuna karşı duruş yatar. Recep Peker tüm konuşmalarında ve yazılarında liberalizme olduğu kadar (ve hatta ona olduğundan da çok) komünizme ve “sol cereyanlara” karşı da düşmanca bir tutum içerisindeydi.

Her ne kadar kapitalizmin getirdiği dönüşümlere karşı tepkisel bir hareket olsa da, korporatizm “özel mülkiyet ve girişimin önceliği ilkesine dayanan kapitalist üretim tarzının egemen olduğu bir toplumu varsayan bir düşünce sistemi ve bir dizi kuruma işaret eder.”

(T. Parla) Korporatizmin her türünün kapitalizmle girdiği bu çelişkili görülen ilişki anlaşılmadan solidarizmin her iki alt türünün de anlaşılması mümkün olmayacaktır. Korporatizm kapitalizmin yarattığı bireyselleşme olgusuna olduğu kadar sosyalizme ve sınıf mücadelesi şiarına dayanan Marksizm'e ve sosyalist düzen projesine de düşmandır. **Korporatizm anti-Marksist ve anti-liberaldir; fakat anti-kapitalist değildir.** Taha Parla korporatizmin "genel, total sermaye anlamında kapitalizmin uzun vadeli var oluşunu öne çıkarmakla; ancak bireysel, özel sermayelerin kısa vadeli dar çıkarlarına meşruiyet sağlayabilen liberal mantığa kıyasla, kapitalist topluma daha yüksek bir rasyonalite kazandırdığı iddiasında" olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında her ne kadar kapitalizm ve sosyalizm arasında bir "üçüncü yol" olma iddiasında da olsa, korporatizm kapitalist ekonomik ve sosyal ilişkilerin bir "türevi" olarak ele alınabilir. Bu çerçevede dâhilinde Kemalizm'in anti-kapitalist/devletçi retoriğinin sol düşünce ile alakalandırılmasının ve Kemalist ekonomik kalkınma projesinin kapitalizmle sosyalizm arasında bir "üçüncü yol" olarak adlandırılmasının temelsiz olduğu görülecektir.

Değerlendirme

Recep Peker'in *İnkılâp Dersleri* ve diğer külliyatından hareketle Kemalizmin ideolojik harcı ile ilgili şu noktalara değinebiliriz. Birincisi, Kemalizm bir ideolojidir ve erken Cumhuriyet dönemine ve Kemalizme dair yapılacak bir tartışmada bu noktanın kesinlikle akıldan çıkarılmaması gerekir. İkinci olarak Kemalizm, her ne kadar kendisini döneminin önde gelen ideolojik akımlarından soyutlama çabasında olsa –ve hiç kimseye ve hiç bir akıma öykünmeyen tamamıyla özgün bir öğretiyi olduğunu iddia etse de– genel hatlarıyla korporatizmin solidarist alt türüyle çakışan bir ideolojik örüntüye sahiptir. En net ve kapsamlı ifadesini Kemalizmin altı okundan biri olan *halkçılık* ilkesinde bulan bu ideolojik örüntü organik ve homojen bir bütün olarak toplum ve bu bütün içerisinde eriyen birey fikriyatını hareket noktası olarak ele alır. Bu açıdan hem liberal bireyciliğe hem de sınıf fikrine karşıdır. Bir başka nokta ise bu anti-liberal duruşun zorunlu olarak anti-kapitalist bir muhtevaya sahip olması gerekmediğidir. Retorikte anti-kapitalist tonlar taşımakla birlikte Kemalizmin milyonerler ve hatta milyarderler yaratma hülyasının erken Cumhuriyet yılları boyunca terk edilmediğini hatırlamak yeterli olacaktır. Son olarak, bahsi geçen korporatist tahayyülün sadece Kemalizme musallat olduğunu düşünmek; korporatist Kemalistlerin karşısına "demokrat" merkez-sağ siyaseti (ya da şimdilerde İslamcı siyaseti) konumlandırmak mevcut haliyle memleket liberalizminin en gözde fantezisi olmaktan öteye geçemez. Çok partili hayata geçişle birlikte tüm varyasyonlarıyla Türkiye sağ(lar)ının seyrine bakıldığında korporatizm hayaleti ile karşılaşacağız.